

På orter med samer på mer näralligande håll finns ibland en rädsla för de kringvandrande samiska försäljarna/slöjdmakarna/tiggarnas trollkunnighet som man fruktar ska användas emot dem som nekar dem gästfrihet.

”Tiggarlappar” ger på vissa orter i 1800-talets Jämtland och Medelpad upphov till en sed med ”jullappar” eller ”fettisdagslappar”, liknande våra dagars påskkäringar. I samband med högtiderna klär då ungdomarna i vissa byar ut sig till samer och går sedan runt i gårdarna och tigger ihop pengar till en egen fest som anordnas senare under högtiden.

SAMEN SOM DEN GODE VILDEN

När Carl von Linné låter sig avporträtteras iklädd samedräkt år 1753 är han trettio år gammal.

Han befinner sig i Nederländerna där han precis blivit medicine doktor vilket framgår av bilden där han även bär en nederländsk doktorshatt. Två år tidigare har han publicerat sin banbrytande kartläggning

Martin Hoffmans porträtt av Carl von Linné i holländsk doktorshatt och i lappdräkt och schamantrumma utförs 1737, tre år efter att Linné återvänt från sin ungdoms stora upptäcksresa i Lappmarken. I likhet med andra personer under upplysningstiden som fascinerats av de ”primitiva” folkens enkla livsföring, utropar han samerna till ett förlovat folk. Foto: Museum Boerhaave, Leiden. Nederländerna.

av jordens växter och djur, *Systema Naturae*. Han är en vetenskapsman fylld av självförtroende som efter sitt ungdoms stora äventyr, resan till Lappland, skickar ut sina lärjungar runt jordklotet för att samla information till nya upplagor av *Systema Naturae*.

I sin ansökan om medel för Lapplandsexpeditionen talar han om en trakt som ännu befinner sig "i det grymmaste barbari" och som "till skillnad från hela Europa, ja, nästan hela världen" ännu är utforskad. Nyttoaspekten i uppdraget betonas. Linné talar om studier av invånarnas "underliga levnadsart och därav följande hälsans förmåner och olägenheter". Hans ansökan kommer i ett skede när den svenska staten visar ett alltmer aktivt intresse för kolonial expansion utanför landets gränser, men också inom landet med hjälp av nybyggare i lappmarken.

I början av sin resa beskriver Linné Lappland som en försmak av helvetet. Han skräms av invånarnas armod och mörka anleten och beskriver detaljerat alla sina umbäranden. Men ju längre resan lider, desto mer imponeras han av samernas enkla och, som han tycker, hälsosamma livsstil fjärran från civilisationens larm.

Tillbaka från sin resa och ungefär samtidigt som Jean-Jacques Rousseau idealiserar ett människans ursprungliga naturtillstånd, berättar Linné att han funnit ett förlovat folk:

"O lycklige lapp, som i världens yttersta hörn, sålunda i det fördolda lever väl, nöjd och oskuldsfull. Du sover här under din renhud, fri från alla bekymmer, strider och trötter, utan en aning om vad avund är. [...] Du lever i dina skogar, fåglarna lik, som intet så, och intet skörda, men som den allgoda Guden ändock ge riklig föda."

Ett år innan Linnéporträttet utförs, har den franske vetenskapsmannen Maupertuis låtit måla ett liknande porträtt av sig själv i samedräkt

efter en expedition i norra Sverige. Målningarna utförs i en tid då hemförda etnologiska föremål – ibland rentav människor – från fjärran länder, fungerar som troféer som ger deras ägare status och uppmärksamhet.

Med medhavd samedräkt kommer Linné att bege sig ut på föreläsningsturné i Europa där han med hjälp av "trolltrumman" – enligt en uppgift rentav jokande – lär ha väckt stor uppmärksamhet. Vad Linnés hemförda klädesplagg vill påvisa är möjligen också – förutom det rent vetenskapliga – de bedrifter och det mannamod som ligger bakom anskaffandet av dräkten. Porträttet framstår som en ikon över en egensinnig forskare som lämnat de bekväma bibliotekens trygghet för att ge sig ut på fältet och konfrontera sig med de mest "barbariska" nejder. (I brev till utländska forskare förvandlar ibland Linné sin femmånaders vistelse i Lappland till en flerårig expedition.) Bedrifterna och kanske även självporträttet kommer att inspirera andra till än mer äventyrsfyllda resor. Och på dessa kommer vissa av dem att, likt Linné, tycka sig finna sitt alldeles egna utvalda folk.